

Fabrikalarda kullanılan kombi sayaçlar nedeniyle ödenen cezalar önlenemiyor Ölçüm soygunu durdurulsun

Musa ÇEÇEN

EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Elektrik Mühendisleri Odası'nın (EMO) girişimleriyle 2004 yılından beri tartışılan, teknik bir konu gibi görünmekle birlikte, fabrika ve işyerlerinde kullanılan enerji faturalarını doğrudan etkileyen bir sayaç karmaşası yaşanmaktadır. Ancak yaşanan karmaşa, yürütülen hukuki ve teknik süreçlere rağmen halen çözülmemiştir.

Sorun fabrika ve işyerlerini ilgilendirmektedir. Çünkü konutlarda, enerjiye dönüşmeyen "kör güç" olarak da tabir edilen reaktif güç ölçümü yapılmamaktadır. Reaktif enerji çeken motorlu ve trafolu cihazların kullanımıyla şebekeden çekilen akım, elektrik dağıtım sistemini zorlayarak, daha fazla aktif enerji çekilmesine neden olmaktadır. Bunu önlemek için de işyerlerinde aktif gücü en yüksek seviyede tutmak üzere kompanzasyon uygulaması yapılmaktadır. Bu işlemin uygun yapılmaması durumunda yani sistemden reaktif güç çekiminin belirlenen standartları aşması durumunda ciddi cezalar uygulanmaktadır. Sistemin işleyebilmesi için de işyerlerinde reaktif ve aktif güç ölçümü ayrı ayrı yapılmaktadır. Bu ölçüm için kullanılan mekanik sayaçların, elektronik sayaçlarla değiştirilmesinin ardından işyerlerinde ciddi sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.

Reaktif güç ölçümüne ilişkin elektronik sayaçlarla ilgili yaklaşık 8 yıldır sorulan soru sayaçların hileli olup olmadığıdır. Türk Dil Kurumu "hile" sözcüğünü şöyle tanımlamaktadır:

"Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika."

Kurulduğu 1954'ten bu yana halkın çıkarlarını mesleki çıkarlarından ayırmadan savunan EMO, 2004 yılından beri sorunun çözümü için düzenleyici, uygulayıcı, denetleyici birimler ve yargı da dahil olmak üzere pek çok mecrada çalışma yürütmektedir.

Sorunun başlangıcı

2004 yılında İzmir Şubesi Yönetimi, üyelerinden çok sayıda şikayet almaya başlamıştı. Fabrika, küçük işletmeler ve elektrik abone bağlantı gücü 9 kilovattın (kW) üzerinde olan ve reaktif güç kompanzasyon tesisi bulunan iş yerlerinde ortak bir olumsuzluktan bahsediliyordu. Bu işyerlerinde ne yapılırsa yapılsın abone faturasından reaktif güç cezası önlenemiyordu.

2000 yılında bir yönetmelik yayımlanmış, mekanik elektrik sayaçların yerine elektronik tip sayaçların kullanılması zorunluluğu getirilmişti. Bu sayaçların üretiminde uyulacak teknik esaslar ve bu esaslara uygunluğu belirten "tip onayı"

Fabrikalarda ve küçük işletmelerde kullanılan sayaçların mekanikten elektroniğe dönüştürülmesinin ardından işyerleri, elektrik faturalarında yüksek cezalarla karşı karşıya kalıyor. Yazılımdan kaynaklandığı belirlenen ölçüm sorununun sanayici, küçük işletmecisi ve esnafı soyma aracı olarak kullanılması önlenmeli.

verilmesi ile onay alan marka, TEDAŞ'ın marka onay listesine girmekte ve piyasaya arz edilerek bağlanmasına izin verilmektedir. Günümüzde de uygulama bu şekilde devam etmektedir.

İşte ne olduysa bundan sonra oldu. Sanayide ve küçük işletmelerin tükettiği elektrik ölçümlemesinde de kullanılan "Aktif+İndüktif+Kapasitif" tüketimleri tek bir sayaçla kaydetmeyi sağlayan kombi sayaçların kullanıldığı işletme ve fabrikalarda bazı olumsuzluklar gözlemlendi. Araştırmalarımız sonucunda hayret ve dehşet verici bulgular elde ettik. TEDAŞ Genel Müdürlüğü'ne iletilen yazı ile tespitlerimiz hakkında bilgi talep edildi ise de yanıt verilmedi. Bunun üzerine sayaç üreticileri ile görüşülerek araştırmalar sürdürüldü.

Ölçme ve kalibrasyonda son yetkili merci Ulusal Metroloji Enstitüsü'dür (UME). Görüşmeler yapılarak, kamu çıkarlarına aykırı bir ölçme mantığı uygulandığı, bu ölçme mantığının bilime, matematiğe ve mühendislik ilke ve ahlakına aykırılık içerdiği anlatılarak, UME sayaçları test etmesi ve raporlaması için ikna edildi.

Noter elemanının katılımı ile İzmir'de iki farklı yerden, raftan rastgele farklı markadan iki adet sayaç satın alındı. Bu sayaçlar noter tutanakları ve iddiaları-

mızı içeren yazımızla birlikte UME'ye gönderildi.

UME raporu ne dedi?

Yaklaşık iki ay sonra UME'den alınan raporlar tespitlerimizi doğruladı. TEDAŞ Genel Müdürlüğü'nün, elektrik kombi tip sayaçların kullanılabilmesi ile ilgili olarak sayaç üreticilerine "sayaç tip onayı" vermek için "indüktif ve kapasitif ölçme" mantığını hileli kaydeden bir yazılımı yüklemeye şartı koyduğu ortaya çıktı.

Buna göre fabrika veya işletmeler, özellikle üç fazlı dengersiz yük çeken (bir fazlı dikiş makineleri, kaynak ve küçük el aleti kullanan iş yerleri) reaktif kompanzasyon sistemi çalışsa bile hileli kombi sayaçların kayıt mantığından ötürü reaktif güç cezasından kurtulamamaktadır. İşyerlerinde genellikle 3 fazlı elektrik sistemi bulunmasına karşın kullanılan motorların 3 fazdan beslenmemesi durumunda reaktif güç açısından sistemde dengersizliklere daha fazla neden olmaktadır. Kompanzasyonla bu dengersizlik sorunu toplamda çözülmesine rağmen kullanılan sayaçtan kaynaklı olarak sistemdeki reaktif güç ölçümü sınırların üzerine çıkılmakta, bu nedenle ceza uygulamasına gidilmektedir.

Konunun elektrik dağıtım şirketleriyle ilgili boyutu ortaya konulmazsa bu yapılan değerlendirme de eksik kalacaktır. Bu sorunun ülkemiz elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi ile özel sektöre bu yolla kamu üzerinden haksız kazanç aktarılmasının bir mekanizması olabileceği de gözden kaçırılmamalıdır.

Hukuksal süreç ve bilirkişiler

UME Raporu ile hile kanıtlandıktan sonra konu basın açıklaması üzerinden kamuoyuna aktarılarak ilgili kurum hakkında dava açılmıştır. Bu davada ne yazık ki bilirkişi olarak atanan ve rapor ile davaya yön veren kişilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirdiklerini söylemek zordur. Elektrik mühendisliği alanında akademisyen olan bilirkişilerin hazırladıkları rapor ile UME raporunda son derece net olan bir durum gölgelenmiş, karartılmış ve anlaşılabilir hale getirilerek mahkemenin kararı kamu aleyhine etkilenmiştir. Nitekim Danıştay 13. Dairesi, 2009 yılında, idare mahkemesinin verdiği davanın reddine ilişkin kararı onaylarken, kombi sayaçlara ilişkin bilirkişi raporundaki belirsizliği de kayıtlarına geçirmiştir. Bilirkişi raporunda mekanik ve elektronik sayaçların her ikisinin de aynı ölçümü yaptığı belirtilirken, diğer taraftan sayaçların çalışma ilkelerindeki farklılıklardan söz edilmektedir. Tam da sorun bu farklılıktan kaynaklanmaktadır. Mekanik sayaçlar 3 fazdaki dengersizliği toplam (vektörel toplam) olarak ölçüp doğru değerlendirirken, elektronik sayaçlar her fazı ayrı ayrı ölçmekte ve vektörel toplam almamaktadır. Bu nedenle üç fazdan farklı akım çekilmesi halinde ceza uygulanmaktadır.

Bu durum özellikle tek fazlı cihazları bulunan küçük ve orta boy işletmeler başta olmak üzere, büyük işletmelerin de fazlardan farklı akım çekildiği anlık işletme koşullarında dahi haksız bir ceza uygulamasına maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Yaşanan bu olumsuzluğun kaynağı olarak sayaç üreticilerini sorumlu tutmak da mümkün değildir. Zira sayaç üreticileri bu yazılımla yüklenmemiş sayaçlara tip onayı alamayacakları için satamayacaklardır.

EPDK ve bakanlık yetkililerini bir an önce bu haksızlığa el koymaya çağırıyoruz: Sanayicisini, küçük işletme sahiplerini ve esnafını soymaya yönelik bu kombi sayaç rezaleti bir an önce son bulmalıdır.